

ALGEMEEN BESTUUR

Vergadering d.d.:	26 augustus 2020	Agendapunt:	9
Betreft:	Besluitvormend	Programma:	4. Water en maatschappij
Portefeuillehouder:	Beerda		
Route:	DB-AB		

Onderwerp

Beleid Cultuurhistorie

Bijlagen

1. Anker in een veranderende wereld - Beleid Cultuurhistorie van het Waterschap Noorderzijvest

HET ALGEMEEN BESTUUR BESLUIT:

1. In te stemmen met het nieuwe beleid voor het cultuurhistorisch erfgoed en;
2. In te stemmen met de werkwijze, waarbij het Algemeen bestuur jaarlijks een plan voor de aan te pakken objecten ter beoordeling voorgelegd krijgt.

Inleiding

Het waterschap draagt zorg voor veilige dijken en kades, voor voldoende, gezuiverd en schoon water in elk seizoen. Om deze taken uit te kunnen voeren, bouwt het waterschap civieltechnische kunstwerken en graaft het watergangen. Dat is niet alleen iets van het heden, maar hebben wij ook in het verleden gedaan. Sommige van deze objecten hebben de tand des tijds doorstaan en zijn nu niet alleen werkzaam in ons (afval)watersysteem, maar vertegenwoordigen tegelijkertijd een bepaalde cultuurhistorische waarde. Gemaal de Waterwolf is bijvoorbeeld niet alleen een boezemgemaal dat water afvoert. Het is ook een cultureel-historische uiting van een traditionele-ambachtelijke bouwstijl die opkwam als reactie op het modernisme. Ook is het een uiting van een economisch-sociale periode waarin elektriciteit als energiebron in opkomst was. Dit voorbeeld is niet alleen voor gemaal De Waterwolf te maken, maar is te maken voor alle objecten van Noorderzijvest die in het inventarisatierapport staan. Wat deze inventarisatie ook laat zien, is dat het erfgoed van Noorderzijvest divers is en dat voor goede omgang met dit erfgoed beleidskaders nodig zijn. Deze kaders moeten niet alleen gelden voor gebouwd erfgoed, maar ook voor ons landschappelijk, archeologisch, geschreven en immaterieel erfgoed.

Beoogd effect

Met dit nieuwe beleid cultuurhistorie geven wij invulling aan het bestuursakkoord, krijgt het verleden een plek binnen het waterschap en geven wij geschiedenis ook in de toekomst een plek. We gaan zorgvuldig om met ons erfgoed, proberen erfgoed aan innovaties te koppelen en werken samen met onze gebiedspartners aan waardevolle landschappen. Het erfgoed kan daarmee een 'anker in een veranderende wereld' worden.

Argumenten

1.1 *Zorg voor het erfgoed is in dit beleid geregeld*

De afgelopen jaren heeft zorg voor het erfgoed vooral op ad hoc basis plaatsgevonden. Het nu voorgestelde beleid biedt voor de 'zorg voor het erfgoed' structurele handvatten voor wat betreft onderhoud conform onze assetmanagementmethodiek. Daarnaast heeft het waterschap voor erfgoederen met een monumentale status wettelijke verplichtingen. Tezamen kan hiermee invulling worden gegeven aan het bestuursakkoord en waterbeheerprogramma, waarin zorg voor het erfgoed nadrukkelijk genoemd staat. Het wordt zodoende mogelijk om weloverwogen besluiten te nemen

voor toekomstige investeringen. In toekomstige jaarplannen zal worden ingegaan op welke objecten, passend binnen de mogelijkheden van dat moment, voor restauratie in aanmerking komen.

1.2 De leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit zijn meegenomen in het beleid

Het beleid sluit aan op het bestuursakkoord door aandacht te hebben voor cultuurhistorische landschapkenmerken. Door ruimtelijke kwaliteit, landschap en erfgoed in samenhang te bezien en als zodanig in projecten mee te nemen, worden de landschapkenmerken behouden en versterkt. Een te nemen maatregel kan daardoor rekenen op meer draagvlak en is bovendien toekomstbestendiger.

1.3 Niet alleen, maar met elkaar is een kern van het beleid

Het erfgoed van het waterschap is kenmerkend voor de omgeving. Het is daarmee een bindmiddel met diezelfde omgeving, doordat bewoners en partners zich betrokken voelen bij hun omgeving. Vanuit die betrokkenheid bij het erfgoed en het eigenaarschap, kan het waterschap de omgeving actief betrekken bij het erfgoed. Door de samenwerking met de omgeving wordt ook voor onze cultuurhistorie een meerwaarde gecreëerd, kunnen kosten bespaard worden en wordt de zichtbaarheid van het waterschap vergroot. Het doel uit het bestuursakkoord, om samen te werken met de omgeving en verbinding te hebben met de omgeving, sluit op dit punt aan.

1.4 Voor dit beleid is intern en extern input aangeleverd

Bij het opstellen van dit beleid is intern met de verschillende disciplines afgestemd. Daarnaast zijn verschillende externe partijen betrokken geweest bij het opstellen van dit beleid, door o.a. het leveren van feedback op het beleidsdocument. Deze partijen zijn o.a. de provinciën, Heemschut Groningen-Drenthe en verschillende waterschappen in Nederland.

1.5 Door het meenemen van ruimtelijke kwaliteit kunnen wij een gefundeerde mening vormen ten aanzien van verzoeken die onze eigen assets raken en kunnen wij, in geest van de Omgevingswet, meedenken met onze partners over de leefomgeving

Momenteel worden verzoeken voor bijvoorbeeld kunstuitingen of windmolens op onze keringen enkel bekeken vanuit vergunningsperspectief. Als waterschap hebben wij officieel geen mening hoe het in het landschap past. Door in te zetten op ruimtelijke kwaliteit kan het waterschap een gefundeerde mening vormen over initiatieven die ook de kwaliteit van de omgeving beïnvloeden.

1.6 Andere waterschappen hebben goede ervaringen met het meenemen van ruimtelijke kwaliteit in hun projecten

In Nederland zijn verschillende waterschappen al bezig met het onderwerp ruimtelijke kwaliteit en hebben daarmee goede ervaringen. Voorbeelden van waterschappen die ruimtelijke kwaliteit al een plaats hebben geven in hun projecten zijn onder andere Rijn en IJssel, HDSR, Rivierenland, Limburg en WDOOD. De ervaringen van deze waterschappen zijn voornamelijk positief, doordat bijv. meer draagvlak gecreëerd wordt voor de te nemen maatregel.

2.1 Jaarlijks komen wij bij u terug voor het op te pakken object of objecten passend bij de beschikbare middelen op dat moment

De keuzes voor het gedeelte van het areaal dat zal worden aangepakt, vormen geen onderdeel van het beleidsdocument. Zij zullen worden besproken met onze partners en vervolgens jaarlijks worden uitgewerkt in een plan en aan het Algemeen Bestuur worden voorgelegd. Zie voor een uitgebreide uitleg het kopje 'Financiën'.

Risico's & Kanttekeningen

1.1 Het beleid is kaderstellend

Het beleidsdocument is kaderstellend. Het beleid gaat niet in op specifieke cultuurhistorische objecten, maar biedt de kaders waarbinnen omgang met ons erfgoed geregeld wordt. Het biedt daarmee bijvoorbeeld de mogelijkheden om een gedeelte van het areaal actief op de voorgrond te plaatsen, terwijl voor een ander gedeelte van het erfgoed bijvoorbeeld ruïnebeleid wordt gevoerd.

2.1 De kans bestaat dat met de huidige aanpak op den duur niet wordt voldaan aan de beleidsuitgangspunten of de instandhoudingsplicht

Door de gekozen methodiek van restauratie bestaat de kans dat objecten niet of te laat worden aangepakt. Hierdoor kan het zijn dat aan bijvoorbeeld de wettelijke instandhoudingsplicht of onze eigen beleidsuitgangspunten niet wordt voldaan. Voor wat betreft de instandhoudingsplicht bestaat daarmee een risico dat boetes of bestuursdwang opgelegd worden. In de voor te leggen plannen wordt hierop geprioriteerd.

2.2 De molens worden niet genoemd in het voorstel, omdat deze in de Stichting Groninger Poldermolens zijn ondergebracht

In het voorstel en het beleid wordt niet gesproken over molens. De reden hiervoor is dat de molens in het verleden zijn ondergebracht in een molenstichting. Wel draagt het waterschap jaarlijks bij aan het in stand houden van de molens middels een bijdrage. Deze bijdrage is jaarlijks begroot in het jaarplan.

Financiën

Op basis van de uitgevoerde inventarisatie en het waarderingskader dat daarbij hoort, zou het noodzakelijke krediet voor het investeren in objecten uitkomen op € 3 miljoen voor het hele programma. Dat programma bestaat dan uit het investeren in objecten die niet zijn meegenomen in regulier onderhoud, die wél een waterbeheerfunctie hebben en/of waar we ook wettelijke verplichting tot instandhouding hebben.

Dat bedrag is te groot om daar, gezien de huidige financiële situatie, het krediet voor te willen reserveren. Voor dit jaar is in het jaarplan een bedrag van € 100.000 begroot voor restauraties. Voor de jaren erna is daar in hetzelfde jaarplan € 700.000 geraamd. Er staat nog geen bedrag in de exploitatie. Dat zou op € 120.000 per jaar uitkomen. We moeten constateren dat deze raming te fors is om daadwerk één op één over te nemen in de jaarplannen. Daarom kiezen we voor een systematiek waarin we elk jaar een plan voorleggen met een beperkte (financiële) opgave voor het komende jaar. In de tussenliggende tijd onderzoeken we de mogelijkheden voor cofinanciering en subsidies om realisatie beter te mogelijk te maken.

We leggen het bestuur dus jaarlijks een plan voor om objecten aan te pakken, passend bij de middelen en kansen van dat moment. Het separate voorstel over de aanpak van begraafplaats Menkeweer en de monumenten van de Linthorst Homanpolder is daar de eerste proeve van.

Communicatie

Het beleid cultuurhistorie zal na vaststelling worden gedeeld met belanghebbenden binnen Noorderzijlvest, de gemeenten, de erfgoedverenigingen, de terreinbeherende organisaties en de provinciën Drenthe, Groningen en Fryslân. Ook zal worden bekeken hoe aan het beleidsdocument meer kenbaarheid kan worden gegeven in de regio. Partijen in de regio zullen door het waterschap blijvend worden benaderd om telkens kansen voor samenwerking en koppeling te evalueren en waar mogelijk aan te grijpen.

Uitvoering

Na vaststelling van het beleid cultuurhistorie, zal dit stuk periodiek geëvalueerd worden of wanneer daar aanleiding toe is. Tegelijkertijd zullen wij een oploop organiseren met externe partijen om te bekijken waar koppelkansen liggen met projecten van derden. Door deze manier van werken willen wij werk met werk te maken, gezamenlijk tot een beter resultaat komen en kosten besparen.

Tot slot is de onlinekaart van al het erfgoed beschikbaar op de website van het waterschap. Ga hiervoor naar www.noorderzijlvest.nl en klik op de kaart in het midden van het scherm.

Nadere toelichting erfgoed

Hieronder staat een lijst van het erfgoed dat momenteel nog niet is geborgd, verdeeld over drie categorieën: wettelijke verplichtingen, objecten die voor het waterschap nog een functie vervullen (bijv. in het watersysteem) en objecten zonder directe functie of wettelijke verplichting.

Wettelijke verplichting	Functioneel	Overig
Begraafplaats Menkeweer	Grachten borgterrein huis Harssens	Hunebed Schaphalstertocht
Schaphalsterzijldijk	Historische dam & duiker 1,2 en 3 Sauwerd	Knotwilgen Ten Boer
Dijk langs Reitdiep traject Zoutkamp-Electra	Gemetselde duiker Garnwerd bij Reitdiep oostzijde	Dijkcoupure Electraweg-Noord
Middendijk Zoutkamp-Nieuwstad	Duiker uit circa 1900. Grote Tjariet	Trekpad Appingedam
Bomerij Westernieland	Kades Schouwerzijl	Landhoofd oude spoorbrug bij Mensingeweer
Van Starckenborghkanaal incl. bomen	Kades Damsterdiep Appingedam	Peizermade gemaal
Kwelders bij Hornhuizen	Leekstermeer inlaatstuwkje (Cnossen; westkant)	Schotbalkhuisje Electraweg
Rolpalen Zuidwolde (3 stuks)	Schuiven Hornhuizen (2 hornhuizen, 1 Pieterburen, 1 Wierhuizen)	Atoomschuilkelder Drie Delfzijlen
Rolpalen bij Onderdendam (3 stuks)	Kades en inlaat nabij Sluis I (Hut)	Bunkers WW II nabij Dijkweg 12
Aduarderszijlen (Groot en Klein)	Warffumerverlaat	Loskades Onderwierum
Koloniesluis	Schouwerzijlstersluis	Kunstwerk Eeuwig Water
Sluis I (Sluis Hut)	Wachter of Klief Warffumermaar	Kunstwerk (kunstwerk op de RWZI Weiwerd)
Sluis II (Friese Schut)	Noordpolderzijl	Kunstwerk Westpolder (plaats oud gemaal)
Sluis Ve Wijk	Wetsingerzijl	Kunstwerk Negenboerenpolder (plaats oud stoomgemaal)
Husingosluis	Wachter met vloeddeurtjes (oude Schip)	Kunstwerken Linthorst Homanpolder
Uitwateringsluis (Kommerzijl)		Gedenksteen in dijkmagazijn Lauwerpolder
Goliath dichtlaatsluis		Muraltgolfbrekers nabij Zoutkamp
Sluis III (Veenhuizen)		Monument met het ornament van de Dorpsterzijl, Slochterzijl en Scharmerzijl (De drie Delfzijlen)
Pre-monumentale Essen RWZI-Garmerwolde (60 stuks)		Vierboerenpolder
		Oliepomp Grondzijl
		Dijkcoupure en schotbolhuisje Electraweg-Zuid
		Dijkcoupure weiland Warffum
		Watertoren HOWA-leiding Hoogkerk